

אוניברסיטת בר אילן

71 - 112 - 23 יסודות המשטר בישראל

קורס חובה ב.א. קיץ תשע"ד

מרצה: ד"ר אפרת קנולר
מייל: efratknoles@walla.co.il

למידה מתוקשבת

הקורס נלמד במסגרת למידה מתוקשבת. ההרצאות מועברות באתר הקורס באינטרנט. כל סטודנט יקבל שם משתמש וסיסמה כדי להיכנס לאתר הקורס. בנוסף, תערכנה שתי פגישות, אחת בתחילת הקורס, בה יינתנו הסברים על מבנה ודרישות הקורס, פגישה נוספת תיערך לקראת המבחן. באתר הקורס ניתן לשאול שאלות, להעלות נושאים לדיון וכו'. כמו כן, באתר הקורס יופיעו ההנחיות לקראת המבחן ושאלות לדוגמא.

מטרות הקורס:

הכרת ההיבטים המרכזיים של המשטר במדינת ישראל תוך יישום מושגים תיאורטיים של מדע המדינה למקרה הישראלי. הנושאים בקורס מתמקדים בשני מרכיבים מרכזיים - יסודות ושורשים היסטוריים מזווית ראייה פוליטית תוך התמקדות בתקופת היישוב והמעבר מיישוב למדינה; והיבטים מבניים-מוסדיים-חוקתיים-רשמיים של מדינת ישראל. בנוסף נדון בשינויים שהתחוללו במבנה המשטר בישראל.

מטלות

- קריאת כל ההרצאות המופיעות באתר הקורס
- קריאת החומר הביבליוגרפי המופיע בסילבוס כקריאת חובה
- קריאת ההודעות באתר הקורס
- הגשת מטלה באתר הקורס
- מבחן האל"ף (ארגונים, אידיאולוגיות, אירועים, אישים) המבחן מתמקד במושגי יסוד בהיסטוריה הפוליטית של ישראל רשימת המושגים מופיעה באתר המחלקה למדעי המדינה. מבחן סגור (בחינה אמריקאית) בהיקף של כ- 40 שאלות, שעניין הכרה בסיסית בלבד של המושגים.
- מבחן מסכם סגור (בחינה אמריקאית) בסיום הקורס. המבחן יכלול בין 40-33 שאלות, כשני שלישי מתוך חומר ההרצאות ושליש מתוך חומר הקריאה.

הרכב הציון:
מטלה – 10%
מבחן אל"ף – 30%
בחינה מסכמת – 60%.

נושאים וחומר הקריאה

א. מבוא

מושגי מפתח: משטר, משטר דמוקרטי, משטר פרלמנטרי, משטר נשיאותי
קריאת חובה: (2000) **דגם המשטר הראוי לישראל** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה), עמ' 30-32, 67-62.

ב. תכונות היסוד של החברה הישראלית

ג. מושגי מפתח: גבולות מעורפלים; ריבוי שסעים; שסעים צולבים; שסעים מצטברים; בולטות האידיאולוגיה; סכסוך חיצוני מתמשך; חברת מהגרים; חברה חדשה.
קריאת חובה: יוחנן פרס, אליעזר בן-רפאל (2006), **קירבה ומריבה**, (תל-אביב: עם עובד), עמ' 11-17.

קריאת רשות: דן הורוביץ ומשה ליסק (1990), **מצוקות באוטופיה** (תל-אביב: עם עובד) עמ' 9-27.

ג. הישוב כקהילה פוליטית

מושגי מפתח: מרכז; פריפריה; מרכזי משנה; מרכז משנה לא מערכתי; שדה סמכות; המוסדות הלאומיים; אסיפת הנבחרים, הוועד הלאומי, הנהלת הוועד הלאומי, הנהלת הסוכנות; זרמים אידיאולוגיים; מפלגות וגושים פוליטיים.
קריאת חובה: אפרים יער וזאב שביט (2001) "רקע היסטורי לדיון בחברה הישראלית: האידיאולוגיה הציונית והחברה היישובית" בתוך: אפרים יער וזאב שביט (עורכים), **מגמות בחברה הישראלית** (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה) עמ' 47-57, 95-57.

Yaacov N. Goldstein(2002) "Labour and Likud: Roots of their Ideological-Ppolitical Struggle for Hegemony over Zionism, 1925-35" in: Efraim Karsh **Israel: The first Hundred Years**, Portland: Frank Cass Publishers, pp. 79-90.

ד. המעבר מישוב למדינה

מושגי מפתח: בינוי מוסדי; הרחבה ושינוי התפקוד; גיבוש והחלת הסמכות; תנועתיות; ממלכתיות; פרשת אלטלנה; פירוק הלח"י; פירוק הפלמ"ח.
קריאת חובה: אלן דאוטי (2001) "המאבק לכינון מדינה אזרחית", בתוך: **ישראל בעשור הראשון** (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה), עמ' 33-44.
קריאת רשות: אלכסנדר יעקובסון, אמנון רובינשטיין (2003), **ישראל ומשפחת העמים**, (תל-אביב: שוקן) עמ' 79-93.

ה. המשטר הפרלמנטרי בישראל

מושגי מפתח: משטר פרלמנטרי, משטר נשיאותי, קואליציה רחבה, קואליציה זוכה מינימלית, אופוזיציה אחראית, חסינות עניינית, חסינות פרוצדורלית.
קריאת רשות: בנימין נויברגר (1997), **כנסת מול ממשלה** (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה), עמ' 63-41, 76-70, 155-138.

ו. התפתחות המערכת המפלגתית

מושגי מפתח: האיזון בין תחרות ליציבות, מערכת מפלגתית, מפלגה דומיננטית, מערכת דו-גושית, פלורליזם מקוטב, מפלגת לוויין, מפלגה ניטרלית – לשון מאזניים, מפלגה גדולה, מערכת מפלגתית מבוזרת, תחרות פוליטית ראשית, תחרות פוליטית משנית.
קריאת חובה: גיורא גולדברג (1992) **המפלגות בישראל: ממפלגות-המון למפלגות אלקטורליות** (תל-אביב: רמות) עמ' 51-23.

ז. שיטת שינוי הממשל – הבחירה הישירה לראשות הממשלה

מושגי מפתח: פיצול הצבעה, בחירה ישירה, מחסום 50%, מערכת מפלגתית מפוצלת, ירידת המפלגות הגדולות, עליית מפלגות מרכז ומפלגות סקטוראליות.
קריאת רשות: אשר אריאן ומיכל שמיר (1999) (עורכים) **הבחירות בישראל – 1999** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 46-15.

ז. ביקורת הממשל בישראל

מושגי מפתח: עיוות עיקרון הייצוג היחסי, ייצוג יתר מלאכותי, קשיי תפקוד, חוסר יציבות ורציפות.

קריאת חובה: שלומית ברנע, שוריק דריישיפיץ, מתן שרנסקי (2013), "ממשלות במלכוד: מצבן של ממשלות ישראל – דיאגנוזה" בתוך גדעון רהט ואחרים (עורכים) **תיקון שיטת הממשל בישראל** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 310-291.

ח. מעברי שלטון בישראל

מושגי מפתח: מאה הימים הראשונים, התרגיל המבריק, התרגיל המסריח
קריאת רשות: אשר אריאן, דוד נחמיאס ורות אמיר (2002) **משילות והרשות המבצעת** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 186-150.

ט. היועץ המשפטי לממשלה

קריאת רשות: גד ברזילי ודוד נחמיאס (1997), **היועץ המשפטי לממשלה: סמכות ואחריות** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה).

י. וועדת חקירה ממלכתית

מושגי מפתח: אחריות פרלמנטרית, אחריות ישירה, חקירה תחת אזהרה.
קריאת רשות: אמנון רובינשטיין, (1991) **המשפט הקונסטיטוציוני בישראל**, (ירושלים תל-אביב: שוקן) כרך ב', עמ' 639-650.

יא. בית המשפט העליון – האקטיביזם השיפוטי

מושגי מפתח: זכות העתירה, מידת השפיטות, סבירות ההחלטה, פרשנות החוק, נאמנות פרשנית לתקדימים, התערבות בעבודת הכנסת, ביטול חקיקה ראשית, תהליך מינוי שופטים.
קריאת חובה: אהרון ברק (1999), "תפקידו של בית המשפט העליון בחברה דמוקרטית בתוך רפאל כהן-אלמגור (עורך), **סוגיות יסוד בדמוקרטיה הישראלית** (תל-אביב: ספרית הפועלים), עמ' 129-139.

יב. המהפכה החוקתית

מושגי מפתח: חוקה, חקיקה ראשית, חוקי יסוד, חוקי יסוד שנחקקו בשנת 1992, המהפכה החוקתית.
קריאת חובה: גדעון ספיר (2010), **המהפכה החוקתית עבר הווה ועתיד** (רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן), עמ' 32-58.
קריאת רשות: רות גביזון (1998) **המהפכה החוקתית** (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה) עמ' 104-117.
ברוך קימרלינג (1998) "מהפכה חוקתית או המשכיות באפלה", **אלפיים**, 18, עמ' 69-76.

יג. בחירות ושינוי שיטת הבחירות

מושגי מפתח: בחירות יחסיות, בחירות אזוריות, בחירות רוביות, רוב רגיל, רוב מוחלט, בחירות מעורבות.
קריאת רשות: אברהם בריכטה (2008), "הצעות לשינוי השיטה – רפורמה או הנצחה", בתוך הני זובידה, דוד מקלברג (עורכים) **המערכת הפוליטית הישראלית: בין משילות לקריסה** (האגודה הישראלית למדע המדינה), עמ' 33-45.

יד. סיכום: מדינת ישראל – מדינה דמוקרטית

קריאת חובה: גדעון דורון (2008) "כיצד השתנה ההסדר הפוליטי בישראל מ"דמוקרטיה נומינלית" לדמוקרטיה מינימלית" בתוך הני זובידה, דוד מקלברג (עורכים) **המערכת הפוליטית הישראלית: בין משילות לקריסה** (האגודה הישראלית למדע המדינה), עמ' 19-29.

